

ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIUS

SPRENDIMAS

DĖL PUBLIKACIJOSE: „ATPILDO METAS AVIŽIENIŲ AFEROS ŽAIDĖJAMS“ („BALSAS.LT SAVAITĖ“, 2009 M. RUGSĖJO 28 D. – SPALIO 4 D., NR. 32/38) IR „REIKIA TIK ĮŽŪLUMO, KAD SUNKMEČIU TAPTI MILIJONIERIUMI“ („BALSAS.LT SAVAITĖ“, 2009 M. LAPKRIČIO 23 D. – 29 D., NR. 40/46) PASKELBTOS INFORMACIJOS

2010 m. liepos 20 d. Nr. SPR-52
Vilnius

Š.m. sausio 12 d. žurnalistų etikos inspektorė gavo pareiškėjo Vido Jelinsko skundą dėl publikacijose: „Atpildo metas Avižienių aferos žaidėjams“ („Balsas.lt Savaitė“, 2009 m. rugsėjo 28 d. – spalio 4 d., Nr. 32/38) ir „Reikia tik įžūlumo, kad sunkmečiu tapti milijonieriumi“ („Balsas.lt Savaitė“, 2009 m. lapkričio 23 d. – 29 d., Nr. 40/46) paskelbtos informacijos. Pareiškėjas nurodė, kad publikacijose paskelbta jo garbę ir orumą žeminanti informacija. Prašo, įvertinti leidinio „Balsas.lt“ bei šiam leidiniui rašančių žurnalistų D. Dargio ir D. Klingerio elgesį, taip pat imtis priemonių, kad tendencingos ir neteisingos informacijos bei atviro melo kampanija nukreipta prieš jį, kaip UAB „Interpro investicija“ akcininką, būtų baigta ir leidinys bei autoriai paneigtų savo padarytus neteisingus pareiškimus, kaip tai nustatyta Visuomenės informavimo įstatymo 44 straipsnyje.

Tirdama pareiškėjo skundą žurnalistų etikos inspektorė kreipėsi į laikraščio „Balsas.lt Savaitė“ vyriausiąjį redaktorių Arūną Brazauską, prašydama pateikti apie pareiškėją paskelbtos informacijos atitikimą tikrovei įrodančius duomenis, savo paaiškinimus ir argumentus. Viešosios informacijos rengėjo paaiškinimai buvo gauti tik 2010-04-07.

Išnagrinėjusi pareiškėjo skundą Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų laikymosi požiūriu, žurnalistų etikos inspektorė

nustatė:

Asmens garbė ir orumas yra asmeninės neturtinės vertybės, kurių pažeidimo visuomenės informavimo priemonėje sąlyga yra žeminančių ir neatitinkančių tikrovės *žinių* paskleidimo fakto nustatymas. Asmens garbė ir orumas ginami nustatčius šių faktų visumą: 1) duomenų paskleidimo faktą; 2) faktą, kad duomenys yra apie pareiškėją; 3) faktą, kad duomenys yra žeminančio pobūdžio; 4) faktą, kad paskleisti duomenys neatitinka tikrovės. Žeminančia asmens garbę ir orumą laikoma tikrovės neatitinkanti, diskredituojanti asmenį informacija, kurioje teigiama apie asmens padarytą teisės, moralės ar paprotinių normų pažeidimą, negarbingą elgesį, nesąžiningą visuomeninę ar komercinę veiklą ir pan.

Kiekvienu garbės ir orumo pažeidimo konstatavimo atveju būtina nustatyti, ar paskleistos žinios, ar pareikšta nuomonė. Nuomonė – visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų, reiškinių ar įvykių vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Nuomonė gali remtis faktais, pagrįstais argumentais ir paprastai ji yra subjektyvi, todėl jai netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, tačiau ji turi būti reiškiami sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepiant ir neiškreipiant faktų ir duomenų (Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 33 dalis). Tuo tarpu žinių paskelbimu laikytinas konkrečių faktų ar duomenų perdavimas, pranešimas tretiesiems asmenims, kai šie asmenys sužinojo apie perteikiamą informaciją, tiek tada, kai pranešami tikri faktai ar duomenys, tiek tada, kai pranešama apie tikrovėje neegzistuojančius (įsivaizduojamus ar melagingus) faktus ar duomenis (Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 69 dalis).

Publikacijoje „Atpildo metas Avižienių aferos žaidėjams“ („Balsas.lt Savaitė“, 2009 m. rugsėjo 28 d. – spalio 4 d., Nr. 32/38) paskelbto ginčo teiginio „Vieni įžūliausių sostinės verslininkų – asociacija „Ekologinės statybos“, bendrovė „Interpro investicijos“ ir neaiškus veikėjas Vidas Jalinskas – ne tik atsidūrė teisiųjų suole“ dalyje „Vieni įžūliausių sostinės verslininkų – asociacija „Ekologinės statybos“, bendrovė „Interpro investicijos“ ir neaiškus veikėjas Vidas Jalinskas <...>“ skelbiama vertinamojo pobūdžio

informacija, kuria neigiamai atsiliepiama apie verslo subjektus, tarp jų ir pareiškėją. Nuomonei tiesos kriterijai netaikomi, todėl jos atitiktis tikrovei, remiantis įrodomumo priemonėmis, nėra nustatoma.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnis ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnis laiduoja vieną pagrindinių žmogaus teisių – teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Nors nuomonei ir netaikomas tiesos ir tikslumo kriterijus, neprivalu jos įrodyti, tačiau ji turi būti reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepian ir neiškreipiant faktų ir duomenų (Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 33 dalis). Nuomonė, būdama subjektyvi, gali būti įvairiai reiškiamą, tačiau negali būti reiškiamą neetiškai.

Pareiškėjas yra juridinio asmens UAB „Interpro investicija“ akcininkas, todėl jo įvardijimas „neaiškiu veikėju“ visuomenėje ir verslo aplinkoje suprantamas neigiamai ir vertinamas nepalankiai. Toks apibūdinimas nėra korektiškas, turi menkinamąją prasmę ir formuoja pareiškėjo kaip nepatikimo, atsitiktinio („neaiškaus“) žmogaus bei verslo partnerio įspūdį. Ginčo teiginyje pavartotos kalbinės išraiškos priemonės, jų pateikimo būdas ir forma visos publikacijos kontekste („Atpildo metas Avižienių aferos žaidėjams“, „Beveik metus užtrukusios garsios aferos iniciatoriams teismas priteisė 7,6 milijono litų“, „Siekdami užspeisti kitus – į spąstus pateko patys“, „Jie veikė pagal iš anksto aptartą schemą“, „Nuo pradžių nesilaikė įsipareigojimų“, „Solidų įvaizdį keičia negarbė“) suponuoja, jog nagrinėjamame teiginyje apie pareiškėją paskelbta neetiška nuomonė.

Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalis įpareigoja viešosios informacijos rengėjus, skleidėjus, žurnalistus ir leidėjus savo veikloje vadovautis pagrindiniais visuomenės informavimo principais – lygybės, pakantos, gerbti žodžio laisvę, nuomonių įvairovę, laikytis profesinės etikos normų. Šio įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad viešoji informacija visuomenės informavimo priemonėse turi būti pateikiama teisingai, tiksliai ir nešališkai. Be to, viešosios informacijos rengėjai, skleidami informaciją visuomenei, neturi iškraipyti teisingos, nešališkos informacijos bei nuomonių ir panaudoti tai savanaudiškiems tikslams (Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 8 dalies 1 punktą), privalo būti objektyvūs ir nešališki (Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 8 dalies 2 punktą). Minėto įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 4 ir 5 punktuose įtvirtinta žurnalistų pareiga savo veikloje vadovautis pagrindiniais visuomenės informavimo principais, laikytis žurnalistų profesinės etikos normų, informaciją rinkti ir skelbti tik etiškais ir teisėtais būdais. Jei nustatomas šių reikalavimų pažeidimas, viešosios informacijos rengėjui kyla atsakomybė.

Kitoje nagrinėjamo teiginio dalyje „<...> ne tik atsidūrė teisiųjų suole“ skelbiama informacija, kuria pažymima, jog pareiškėjas buvo teisiamas. Tokia informacija gali būti patikrinta objektyviai egzistuojančiais fakciniais duomenimis, todėl laikytina žinia. Pažymėtina, kad asmens įvardijimas teisiu („atsidūrė teisiųjų suole“) konkrečiu atveju yra ne tik netikslus, bet ir neigiamai konotuotas. Baudžiamojo proceso požiūriu, teisiu yra asmuo, kuriam tyrimo metu buvo pareikšta kaltinimas nuo baudžiamosios bylos perdavimo į teismą momento. Tuo tarpu ginčo publikacijoje skelbiama informacija apie juridinių asmenų civilinį ginčą dėl sutartinių prievolių nevykdymo. Pareiškėjas konkrečiu atveju Vilniaus apygardos teismo 2009-09-11 civilinėje byloje Nr. 2-1509-450/09 nėra minimas. Būdamas UAB „Interpro investicija“ akcininku, pareiškėjas turi teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi, tačiau dėl civilinio ginčo tarp juridinių asmenų pobūdžio nebuvo ir negalėjo būti teisiu nei vadinamas teisiu ar „atsidūrusiu teisiųjų suole“. Pažymėtina, jog civiliniuose teisiniuose santykiuose sąvoka „teisiu“ nėra vartojama, kadangi civiline tvarka ginamos asmenų materialinės ir subjekcinės teisės ar įstatymų saugomi interesai, siekiant kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių. Naudojant sąvoką „teisiu“ išimtinai pabrėžiamas asmens veiksmų neteisėtumas, nusikalstamas jų pobūdis.

Ginčo teiginio dalyje vartojant žodžių junginį „atsidūrė teisiųjų suole“ apie pareiškėją skelbiama parodyškinta, hiperbolizuota informacija, tačiau iš nagrinėjamos publikacijos turinio, ginčo teiginių konteksto, jų pateikimo būdo bei formos yra aišku, jog vartojamiems žodžiams suteikiama neigiama prasmė, teisine kalboje turinti kitą reikšmę – jog pats pareiškėjas dėl savo veiklos buvo teisiu. Tokia informacija neatitinka tikrovės. Todėl darytina išvada, kad ginčo teiginiu yra skelbiama klaidinga informacija, jog dėl civilinio juridinių asmenų ginčo pareiškėjas atliko baudžiamaisiais įstatymais uždraustas veikas, už kurių atlikimą jis buvo teisiu. Ši informacija nėra pagrįsta objektyviai egzistuojančiais duomenimis, todėl žemina pareiškėjo garbę ir orumą.

Pažymėtina, jog pareiškėjo garbę ir orumą žeminantį įspūdį sustiprina prie ginčo publikaciją iliustruojančios nuotraukos esantis prierašas: „Kviečiame atsiliepti skaitytojus, nukentėjusius nuo šių asmenų neskaidrios veiklos el.p.: afera@balsas.lt”.

Teiginiuose: „<...> likimo draugas V. Jalinskas akivaizdžiai netvardė emocijų. Teisme išvydę į juos nukreiptus fotografų objektyvus tvarkingai atrodantys vyriškiai žaibiškai pasikeisdavo. Netikėtai užklupti, jie iškart griebdavosi tik jiems suprantamos „gynybos taktikos“ – nevaldomai šaukdavo, rimtai įpykdavo, leisdavo keistus garsus, bandydavo slėptis už gynėjų bei atokiausiuose teismo rūmų kampuose mobiliaisiais telefonais fotografuodavo juos stebinčius žiniasklaidos atstovus“ skelbiama vertinamojo pobūdžio informacija, t.y. nuomonė, kuria apibūdinama emocinė pareiškėjo reakcija į viešosios informacijos rengėjo atstovų veiksmus. Žodžių junginiais „netvardė emocijų“, „nevaldomai šaukdavo“, „rimtai įpykdavo“, „leisdavo keistus garsus“ atskleidžiamas išorinis jausmų reiškimas, parodantis tam tikras charakterio savybes bei asmens būdo bruožus, tačiau jais nėra parodoma jokia netoleruotina ar neigiamai visuomenėje vertinama pareiškėjo veikla. Todėl darytina išvada, kad paminėti žodžių junginiai neperžengia nuomonės reiškimui nustatytų ribų.

Teiginiuose: „Balsas.lt Savaitės“ paprašytas pakomentuoti teismo sprendimą, V. Jalinskas išbėrė sunkiai suvokiamą pasiaiškinimą: „Tu, žurnaliste, jei nori sužinoti daugiau naujienų, eik į pirtį. Tenai besirenkančios bobos galės tau pranešti išskirtinių žinių. Daugiau neturiu ką pasakyti“. Po tokių nelabai suprantamų žodžių, pykčiu alsuojantis V. Jalinskas nutraukė pokalbį.“ skelbiamas pareiškėjo ir žurnalisto pokalbis telefonu. Tačiau pareiškėjas savo skunde nurodė, kad nebendravo su jokia „Balsas.lt“ žurnalistu nei žodžiu, nei raštu, nei telefonu. Pasak pareiškėjo, nurodytas telefoninis pokalbis yra įžūli ir ciniška „Balsas.lt“ ir publikacijos autoriaus sugalvota apgavystė siekiant jį apšmeižti.

Viešosios informacijos rengėjas paaiškino, kad ginčo publikacijos parašytos remiantis žurnalisto interviu su V. Jelinsku, kuris vyko telefonu 2009 m. rugsėjo 21 d. 9 valandos 13 minučių, o publikacijose yra pateikiamos citatos iš minėto interviu su pašnekovu. Pasak UAB „Balsas.lt leidiniai“ direktoriaus M. Daukseviciaus, pateiktas interviu įrašas patvirtina, jog publikacijose pateikta informacija ir faktai yra teisingi, atitinka tikrovę ir nebuvo iškraipyti, todėl negalėjo būti įžeista V. Jelinsko garbė ir orumas.

Pažymėtina, jog telefoninio pokalbio įrašė pateikta informacija atitinka publikacijose cituojamus ginčo teiginius. Kadangi žurnalistų etikos inspektorė neturi įgaliojimų nustatyti telefoninio pokalbio įrašo tikrumo (autentiškumo), įrašo tikrumo fakto inspektorė nevertino.

Vertinant publikacijoje paskelbtą informaciją Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų požiūriu, pasakytina, jog ginčo teiginiuose atskleidžiamas priešiškas pareiškėjo nusiteikimas žurnalisto atžvilgiu, reiškiantis nenorą bei atsisakymą bendrauti. Tokiu būdu parodoma pareiškėjo pozicija, tačiau garbės ir orumo požiūriu ši informacija yra neutrali.

Publikacijos „Sunkmečiu tapti milijonieriumi reikia tik įžūlumo“ („Balsas.lt Savaitė“, 2009 m. lapkričio 23 d. – 29 d., Nr. 40/46) teiginiuose: „Lietuvoje kai kurie aferistai daugybę metų varsto teismų duris arba toliau džiaugiasi laisve ir ieško naujų aukų“, „Kas gali būti bendro tarp prieš porą mėnesių Vilniaus apygardos teisme nepalankų sprendimą išgirdusių žemės sklypų spekuliantų Lino Ryklio, Algio Dobrovolskio, keistų bendrovių steigėjo Vido Jalinsko, Rimgaudo Žaliausko bei nekilnojamojo turto agento Mindaugo Treigio? Jei tikėtume nuo šių vyrų nukentėjusių verslininkų iš bendrovės „Avižienių projektai“ teiginiais, visi jie buvo įsivėlę į, ko gero, didžiausią pastarųjų metų nekilnojamojo turto aferą ir pelnėsi naudodamiesi svetimais pinigais“ skelbiama konstatuojamojo pobūdžio informacija, t.y. žinia apie stambiu mastu vykdytus finansinius nusikaltimus. Tokio pobūdžio informacija gali būti patikrinta objektyviai egzistuojančiais duomenimis.

Žodžių junginiais „kai kurie aferistai“, „didžiausią pastarųjų metų nekilnojamojo turto aferą ir pelnėsi naudodamiesi svetimais pinigais“ atskleidžiama veikla, kurią draudžia baudžiamasis įstatymas. Be to, nagrinėjamu atveju ši veika priskiriama ir pareiškėjui. Turto aferomis, pelnymusi naudojant svetimus pinigus pareiškėjui priskiriamas baudžiamuoju įstatymu uždraustas, teisės, geros moralės ir kitų visuomenėje pripažintų normų bei priimtinių elgesio taisyklių požiūriu netoleruotinas elgesys. Tiek bendrinėje, tiek teisinėje kalboje žodis „afera“, reiškia stambią apgavystę, nesąžiningą apgaviko darbą, sukčiavimą, o „aferistas“ – šiuos veiksmus atliekantį asmenį (Lietuvių kalbos institutas, Lietuvių kalbos žodynas; elektroninė versija www.lki.lt). Todėl ginčo teiginyje paskelbta informacija apie pareiškėjo atliktus nusikalstamus veiksmus yra žeminančio pobūdžio.

Asmens pavadinimas konkrečiu, neigiamą atspalvį turinčiu apibūdinimu, priskiriant jam teisės ir geros moralės požiūriu nepriimtinas savybes, yra akivaizdžiai asmenį žeminanti žinia, todėl jis nuo pareigos įrodyti, jog žinia žemina jo garbę ir orumą, atleistinas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-03-16 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-113/2007).

Kaip minėta, publikacijoje nurodytas Vilniaus apygardos teismo 2009-09-11 sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1509-450/09 buvo priimtas dėl juridinių asmenų civilinio ginčo. Tuo tarpu ginčo teiginiais sudaromas įspūdis, jog minimoje byloje pareiškėjas ir kiti asmenys realiai padarė finansinius nusikaltimus ir yra pripažinti kaltais. Todėl darytina išvada, kad ginčo teiginiuose paskelbta informacija apie pareiškėjo padarytus finansinius nusikaltimus nėra pagrįsta realiai egzistuojančiais duomenimis ir laikytina neatitinkančia tikrovės.

Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad draudžiama platinti dezinformaciją ir informaciją, šmeižiančią, įžeidžiančią žmogų, žeminančią jo garbę ir orumą. Įstatymo 22 straipsnio 8 dalies 4 punkte nurodyta, kad viešosios informacijos rengėjai neturi skelbti nepagrįstų, nepatikrintų, faktais neparemtų kaltinimų. Vadovaudamiesi Visuomenės informavimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 1 ir 10 punktu, žurnalistai turi teikti teisingas, tikslias ir nešališkas žinias, kritiškai vertinti savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus, remtis keliais šaltiniais, laikytis įstatymo 22 straipsnio 8 dalyje nustatytų pareigų.

Išdėstytų argumentų pagrindu pareiškėjo skundas pripažįstamas iš dalies pagrįstu dėl teiginio „Vieni įžūliausių sostinės verslininkų – asociacija „Ekologinės statybos“, bendrovė „Interpro investicijos“ ir neaiškus veikėjas Vidas Jalinskas – ne tik atsidūrė teisiųjų suole“ dalyje „Vieni įžūliausių sostinės verslininkų – asociacija „Ekologinės statybos“, bendrovė „Interpro investicijos“ ir neaiškus veikėjas Vidas Jalinskas <...>“ bei teiginiuose: „Lietuvoje kai kurie aferistai daugybę metų varsto teismų duris arba toliau džiaugiasi laisve ir ieško naujų aukų“, „Kas gali būti bendro tarp prieš porą mėnesių Vilniaus apygardos teisme nepalankų sprendimą išgirdusių žemės sklypų spekuliantų Lino Ryklio, Algio Dobrovolskio, keistų bendrovių steigėjo Vido Jalinsko, Rimgaudo Žaliausko bei nekilnojamojo turto agento Mindaugo Treigio? Jei tikėtume nuo šių vyrų nukentėjusių verslininkų iš bendrovės „Avižienių projektai“ teiginiais, visi jie buvo įsivėlę į, ko gero, didžiausią pastarųjų metų nekilnojamojo turto aferą ir pelnėsi naudodamiesi svetimais pinigais“ paskelbtos informacijos.

Remdamasi aukščiau išdėstytais motyvais ir vadovaudamasi Visuomenės informavimo įstatymo 49 straipsniu, 50 straipsnio 1 dalies 1 punktu ir 3 dalies 1 ir 2 punktu, žurnalistų etikos inspektorė

nusprendė:

1. Įspėti viešosios informacijos rengėją UAB „Balsas.lt leidiniai“ dėl Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 2 ir 3 dalies, 19 straipsnio 2 dalies, 22 straipsnio 8 dalies 2 ir 4 punktų bei 41 straipsnio 2 dalies 1, 4, 5 ir 10 punktų pažeidimo, padaryto paskelbiant informaciją apie pareiškėją publikacijose: „Atpildo metas Avižienių aferos žaidėjams“ („Balsas.lt Savaitė“, 2009 m. rugsėjo 28 d. – spalio 4 d., Nr. 32/38) ir „Sunkmečiu tapti milijonieriumi reikia tik įžūlumo“ („Balsas.lt Savaitė“, 2009 m. lapkričio 23 d. – 29 d., Nr. 40/46).

2. Reikalauti paneigti teiginio „Vieni įžūliausių sostinės verslininkų – asociacija „Ekologinės statybos“, bendrovė „Interpro investicijos“ ir neaiškus veikėjas Vidas Jalinskas – ne tik atsidūrė teisiųjų suole“ dalyje „<...> Vidas Jalinskas – ne tik atsidūrė teisiųjų suole“, taip pat teiginiuose: „Lietuvoje kai kurie aferistai daugybę metų varsto teismų duris arba toliau džiaugiasi laisve ir ieško naujų aukų“, „Kas gali būti bendro tarp prieš porą mėnesių Vilniaus apygardos teisme nepalankų sprendimą išgirdusių žemės sklypų spekuliantų Lino Ryklio, Algio Dobrovolskio, keistų bendrovių steigėjo Vido Jalinsko, Rimgaudo Žaliausko bei nekilnojamojo turto agento Mindaugo Treigio? Jei tikėtume nuo šių vyrų nukentėjusių verslininkų iš bendrovės „Avižienių projektai“ teiginiais, visi jie buvo įsivėlę į, ko gero, didžiausią pastarųjų metų nekilnojamojo turto aferą ir pelnėsi naudodamiesi svetimais pinigais“ paskelbtą pareiškėjo garbę ir orumą žeminančią informaciją.

3. Išsiųsti sprendimo kopiją pareiškėjui V. Jelinskui, UAB „Balsas.lt leidiniai“ direktoriui M. Daukseičiui ir laikraščio „Balsas.lt Savaitė“ ir interneto portalo www.balsas.lt vyriausiajam redaktoriui A. Brazauskui.

Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimai gali būti skundžiami teismui per 30 dienų nuo jų gavimo (paskelbimo) dienos.

Žurnalistų etikos inspektorė

Zita Zamžickienė